

Vastuullisuus julkisissa tekstiilihankinnoissa

Miksi yrityksen kannattaa tarjota vastuullisia tuotteita ja palveluja julkisille markkinoille?

Sisällys

1. Aluksi	2
2. Hankintayksikkö.....	2
3. Ympäristökriteerit osaksi tekstiilihankintoja	3
4. Vastuullisuus lisää markkina-arvoa – esimerkkejä Suomesta	4
5. Vastuullisuus kiinnostaa julkista sektoria	5
6. Vihreät julkiset hankinnat	7
7. Lopuksi	8
Lähteet	9

1. Aluksi

Sanotaan, että kysyntä luo tarjontaa. Jos tarpeeksi moni vaatii markkinoille tiettyä tuotetta, sitä on lähes pakko tarjota. Toisaalta esimerkiksi julkisten hankintojen kohdalla on usein otettava huomioon myös se, mitä on tarjolla. Tarjonnalla on merkitystä siihen, minkälaisia hankintoja julkinen sektori voi tehdä, sillä sen tulee hankinnoissaan pyrkiä tasa-arvoisuuteen, tehokkuuteen ja taloudellisuuteen. Toisaalta myös kestävyuden ja vastuullisuuden toteutumisella julkisissa hankinnoissa on yhä enemmän merkitystä. Toisaalta vastuullisuuden kriteerien toteuttaminen hankinnoissa on haastavaa puutteellisen tarjonnan, vajaan markkinakartoituksen, tehokkuuden tai tiedon puutteellisuuden takia.

Tässä selvityksessä käsitellään vastuullisuutta julkisissa, etenkin tekstiilihankinnoissa ja selvityksen avulla pyritään erottelamaan, miksi yritysten olisi kannattavaa panostaa tuotteisiin ja palveluihin, joiden tuotannossa on huomioitu vastuullisuuden eri näkökulmat: taloudelliset, sosiaaliset, ekologiset ja kulttuuriset. Tämä selvitys on tehty osana Business Finlandin rahoittamaa Telaketju-hanketta.

Erilaiset ympäristösertifikaatit ja -merkit lisäävät yrityksen markkina-arvoa ja julkisten hankintojen resurssitehokkuutta

Yritysten on kannattavaa perehtyä julkisen sektorin hankintaan, päätöksentekoon ja vastuullisuuskriteereihin

2. Hankintayksikkö

Julkisiksi hankintayksiköiksi määritellään hankintalain (Laki Julkisista Hankinnoista ja Käyttöoikeussopimuksista) mukaan kuuluvaksi valtio, kunnat ja kuntayhtymät sekä kaikki niiden omistuksen alaisuudessa olevat tai merkittävästi rahoittamat toimijat (Hankintalaki 1397/2016, 5§.) Julkiset hankinnat ovat siten julkisen sektorin tai sen rahoittaman toimijan hankintoja, jotka koostuvat sekä tuotteista että palveluista. Julkisia hankintoja sään-

nellään EU:n hankintadirektiivillä ja kansallisella hankintalailla (Kontturi 2017).

3. Ympäristökriteerit osaksi tekstiilihankintoja

Julkisten hankintojen tarjoajapuoli eli yritykset voivat parantaa tuotteidensa tai palvelujensa houkuttelevuutta hankkimalla sertifikaatteja tai muita vastaavia merkkejä, joiden avulla voi erottautua massasta. Sertifikaattien ja merkkien avulla yritys tekee näkyväksi arvonsa, esimerkiksi tuotteiden kestäväyydestä ja työntekijöiden hyvinvoinnista, ja toimintansa läpinäkyvyyden. Yritysten olisi kannattavaa korostaa ympäristömerkkien resurssitehokkuutta julkisissa hankinnoissa suhteessa muihin ympäristövaatimuksiin. Ympäristömerkkien osalta ympäristökriteerien seuranta ja kontrollointi on ulkoistettu merkin luovuttajalle eli ostajan ei tarvitse pohtia kriteerien täyttymistä uusien tuotteiden ja palvelujen kohdalla, mikä säästää aikaa ja rahaa. Lisäksi elinkaariarviointia käyttäessä hankintojen kustannukset voivat laskea. Tekstiileille on saatavilla useita sertifikaatteja ja merkkejä. Niistä ehkä tunnetuimpia ovat Öko-Tex Standard, Joutsenmerkki, Reilu Kauppa ja EU Ecolabel. Jokaisella merkillä on oma painotuksensa tietyssä tuotantovaiheessa, mutta esimerkiksi EU Ecolabel kattaa kaikki tuotantovaiheet. (TEX-paja 2018.)

On huomattu, ettei julkisella sektorilla ehkä ole tarpeeksi tietoa eri ympäristömerkeistä ja niiden huomioimisen mahdollisuudesta julkisissa hankinnoissa, mutta etenkin ympäristömerkkien mahdollistama resurssitehokkuus kiinnostaa hankkijoita (Kontturi 2017). Lisäksi yritykset itse hyötyvät ympäristömerkkien ennakoitavuudesta ja markkinoiden reilusta kilpailusta, jonka takaa kolmannen osapuolen suorittama tarkastus (Suomen Ympäristömerkintä -webinaari 2017). Motivan Ida-Maria Bergman sanoo vastuullisuuden huomioimisen tuotannossa olevan kannattavaa, mutta muistuttaa, että yrityksen on hyvä olla perillä siitä, mitkä vastuullisuuskriteerit ovat tärkeitä julkiselle sektorille sekä siitä, miten julkisen sektorin hankinta ja päätöksenteko toimivat.

4. Vastuullisuus lisää markkina-arvoa – esimerkkejä Suomesta

Julkisten tekstiilihankintojen vastuullisuus on huomioitu esimerkiksi
TouchPoint Oy:n tuotannossa

Suomessa suuntaa tekstiilien vastuullisesta tuotannosta ja julkisten hankintojen tarjonnasta näyttää – poistotekstiiliin kierrätystä kehittävässä Telaketju-hankkeessa mukana oleva – TouchPoint Oy. Yritys on muun muassa kehittänyt hoiva- ja terveysalalle oman HEAL-mallistonsa, jonka tekstiileissä on käytetty Infinity- ja Ekogreen-kankaita. Infinity-kangas voidaan tehdä uudelleen kankaaksi kahdeksan kertaa ja Ekogreen-kankaassa on käytetty kierrätettyä polyesteriä, bioselluloosaa ja eukalyptuspuuta. (TouchPoint, 2018a.) HEAL-mallisto on hyvä esimerkki siitä, miten julkinen sektori voidaan ottaa huomioon jo tuotteiden kehitysvaiheessa.

TouchPoint on lisäksi suunnitellut suomalaisen lentoasemayhtiön Finavian henkilöstön työvaatteet, joissa on paitsi hyödynnetty kierrätyspolyesteria myös otettu huomioon muita kestävän kehityksen näkökulmia, kuten tekstiilien pitkäikäisyys, helppohoitoisuus, muunneltavuus ja paikallisuus/läpinäkyvyys tuotannossa.

Pikaruokaketju Hesburger on yhteistyössä Dutch Awearnessin ja TouchPointin CLIFF-projektin kanssa ottanut käyttöön ulkokalusteita, jotka on valmistettu komposiitista, jonka materiaalina on käytetty yrityksen käytöstä poistuneet työvaatteet. (TouchPoint, 2018b.) TouchPointin caset ovat esimerkkejä siitä, miten ja millaisia tuotteita julkiselle ja yksityiselle sektorille voidaan tarjota.

Kierrätetyistä tekstiileistä valmistetut tuotteet saattavat aiheuttaa epäluuloa
tuotteen kestävydestä ja laadusta, vastuullisuus kannattaakin esitellä
positiivisessa valossa

Käytetyt tekstiilit ovat kuitenkin siitä haasteellisia vastuullisen hyödyntämisen näkökulmasta, että niiden laatu on vaihtelevaa, niiden kierrätys huonontaa materiaalin laatua ja kestävyyttä ja ne saattavat sisältää ympäristölle tai ihmiselle haitallisia aineita. Lisäksi kierrätetyt materiaalit saattavat toisinaan herättää epäluuloisuutta tuotteen kestävydestä ja laadusta, mikä vähentää kiinnostusta markkinoilla. (Motiva Oy, Ida-Maria Bergman). Onneksi on kuitenkin huomattu, että kiinnostusta käytetyn tekstiilin hyödyntämiseen on yhä enemmän. Tuotteiden tulisi olla mahdollisimman neutraaleja, moneen tarkoitukseen souvia ja niiden tulee sisältää mahdollisimman vähän ärsykejä, kuten allergeeneja ja kemikaaleja, jotka saattavat aiheuttaa haittoja tekstiilien käyttäjille. Ennen kierrätystä tulisi olla selvää, mitä aineita tekstiili saattaa sisältää, jotta pystytään arvioimaan sen soveltuvuus uudelleenkäyttöön.

Julkisen sektorin toimijat, kuten sairaalat, vaativat tekstiileiltä paljon esimerkiksi hygienian ja allergeenien osalta. TouchPointin tuotteilla on seuraavat ympäristömerkit/-sertifikaatit: Avainlippu- ja Design from Finland -merkki, Öko-Tex Standard 100, GOTS-luomusertifikaatti ja Reilun Kaupan luomupuuvilla -merkki, joista etenkin Öko-Tex-standardi rajoittaa tiettyjen tekstiilikemikaalien käyttöä ja siten edesauttaa tekstiilin "puhtautta". TouchPoint auditoi kaikki käyttämänsä tuotantolaitokset, jotta yrityksen ympäristöstandardit toteutuvat jokaisessa tuotantoprosessin osassa. (TouchPoint.)

Kiinnostusta vastuullisuudelle julkisissa hankinnoissa on
Tarjontaa vastuullisesti tuotetuista tuotteista ja palveluista tulisi lisätä
Tietoa ja vuoropuhelua yritysten ja julkisen sektorin välillä tarvitaan

5. Vastuullisuus kiinnostaa julkista sektoria

Vuonna 2016 laadittu hankintalaki on lisännyt julkisen sektorin mahdollisuuksia ottaa hankinnoissaan huomioon vastuullisuuden eri näkökulmat (Laankoski/ STJM 2017). Vas-

tuullisuuden huomioimiselle julkisissa hankinnoissa ei ole hankilaissa säädetty ylärajaa (Kontturi 2017). EU on määritellyt tiettyjä kriteerejä vihreiden julkisten hankintojen (green public procurement = GPP) tekemiseksi, mutta kriteerit eivät ole sitovia. Suomessa ei kerätä säännöllisesti tietoa julkisten hankintojen vastuullisuudesta. (Alhola ym./Norden 2017.) Julkisella sektorilla on kuitenkin paljon valtaa vaikuttaa muun muassa vastuullisuuden toteutumiseen toiminnassaan ja sitä kautta muuten yhteiskunnassa. Luomalla kysyntää voi julkinen sektori vaatia lisää tarjontaa tuottajista, jotka mahdollistavat vastuullisten hankintojen tekemisen.

Kontturin opinnäytetyössä on kyselyllä kartoitettu suomalaisten kuntien kiinnostusta ja tietoisuutta ympäristöä säästävistä kriteereistä ja EU:n säätämistä GPP-kriteereistä. Samalla kun suuri osa oli sisällyttänyt hankintoihinsa ympäristöä säästäviä kriteerejä, useat myös kertoivat olevansa tietämättömiä mahdollisesta ympäristökriteerien käytöstä. Vain kaksi (2/87) kunnista oli hyödyntänyt juuri EU:n säätämiä kriteerejä. Kyselyn vastaajat kaipaivat selkeämpiä ja yksityiskohtaisempia kriteerejä sekä lisää konsultointia asiantuntijoilta. Kyselyn tulosten mukaan ympäristökriteerien sisällyttäminen julkisiin hankintoihin on etenkin henkilöresursseja vievää, sillä tällä hetkellä valmistelu vaatii paljon taustatyötä, kun valmiita malleja on saatavilla vielä kovin rajoitetusti. Lisäksi mikäli haitallisia aineita tai muita ympäristökriteerejä ei ole huomioitu strategisesti kaupungin tasolla, on niitä haastavampaa huomioida myöskään konkretian tasolla hankintakohtaisesti. (Kontturi 2017.) GPP-kriteerien sisältöön palataan myöhemmin kappaleessa kuusi.

Tulosten perusteella voi tehdä johtopäätöksiä. Kunnat tarvitsevat selkeämpiä linjoja ja enemmän tietoa ja apua ympäristökriteerien sisällyttämisessä julkisiin hankintoihin. Lisäksi kaupungin ja valtion tasolla tehtävät strategiset linjaukset tulisi tehdä yhtenäisiksi ja niiden tulisi mahdollistaa ympäristökriteerien huomioimisen myös kunnallisella tasolla. Positiivista on se, että kiinnostusta ympäristökriteerien sisällyttämiselle julkisiin hankintoihin vaikuttaisi olevan. Isoimmat haasteet vastuullisten tuotehankintojen tekemisessä on kuntien hankintapäälliköille kohdistuneen kyselyn mukaan hinta, hankintaprosessin hitaus sekä tuotteiden huono saatavuus (Motiva, Ympäristömerkintä, Reilu kauppa ry, Pro luomu

ry ja Ekocentria 2016). Tarjoajayritykset voivat vaikuttaa etenkin viimeiseen kohtaan tuotteiden ja palveluiden saatavuudesta.

6. Vihreät julkiset hankinnat

EU on laatinut kriteerit vihreille julkisille hankinnoille
Yritykset voivat kriteerien avulla parantaa tuotteiden ja palvelujensa vastuullisuutta ja vastata siten julkisen sektorin kysyntään

Julkisille tekstiilihankinnoille on EU-tasolla asetettu kriteerejä, joita tarjoajayritykset voivat hyödyntää luodessaan uusia tuotteita ja palveluja julkisen sektorin hankittavaksi. Tässä GPP-kriteerit on muokattu valmistajan näkökulman mukaisiksi.

- Valmista tekstiilejä/ tekstiilituotteita
 - jotka on valmistettu vähemmän lannoitteita, vaarallisia torjunta-aineita ja kemikaaleja sisältävistä kuituista
 - jotka sisältävät kierrätettyjä materiaaleja ja kuituja
 - joiden valmistuksessa on käytetty vähemmän ympäristölle haitallisia ja vaarallisia aineita
 - jotka vaativat vähemmän energiaa kuivumiseen ja silittämiseen
 - värinpitävistä kankaista, jotka eivät kutistu käytössä, jotka tehty kestäviksi käytössä ja joissa on pidempikestoisia toimivia pinnoitteita.
- Tarjoa palveluja
 - jotka minimoivat pesuun, kuivamiseen ja silittämiseen käytetyn energian
 - jotka ylläpitävät tekstiilejä pidentääkseen niiden elinikää
 - jotka maksimoivat tekstiilin uudelleenkäyttö- ja kierrätyspotentiaalin niiden käyttöiän lopussa.

Yrityksillä on käytössään monia työkaluja, joiden avulla korostaa toimintansa vastuullisuutta ja omaa markkina-arvoa julkisten hankintojen markkinoilla. Painetta ja tahtoa ympäristö-

ja muun vastuun huomioimiselle julkisissa hankinnoissa on olemassa ja siksi yritysten tulisi panostaa näiden asioiden huomioon ottamiseen omassa tuotannossa ja markkinoinnissa julkiselle sektorille.

7. Lopuksi

Julkiset hankinnat ovat iso kulutuksen muoto ja niiden hankinnassa käytetyt kriteerit ovat merkityksellisiä muiden kuin julkisten markkinoiden näkökulmasta. Yritysten tarjoamalla tuotteilla ja palveluilla on suuri vaikutus siihen, mitä ja miten julkinen sektori voi hankkia. Tarjoamalla tuotteita ja palveluja, jotka täyttävät julkisen sektorin vastuullisuuskriteerit voi yritys lisätä omaa markkina-arvoaan.

Erilaiset sertifikaatit ja merkit takaavat tuotteiden ja palvelujen vastuullisuuden ja taloudellisuuden, sillä niiden valvonta on kolmannen tahon vastuulla. Etenkin tekstiilien osalta on usein vaikea selvittää tuotteiden alkuperä ja tuotantovaiheet, siksi sertifikaatit ja merkit ovat tärkeä osoitus yrityksen arvoista ja kiinnostuksesta tuotannon läpinäkyvyyteen.

Lähteet

Ahola, K., Salmenperä, H., Rydigg, S., Busch, N. (2017). Circular Public Procurement in the Nordic Countries.

<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1092366/FULLTEXT01.pdf>

Dodd, N. & Cladas, G.M. (2017). Revision of the EU Green Public Procurement (GPP) Criteria for Textile Products and Services.

http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/textiles_gpp_technical_report.pdf

Hankintalaki 1397/2016, 5§.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397#Pidp451621072>

Kontturi, K. (2017). Kaupungin kemikaalikuorman pienentäminen julkisten hankintojen avulla.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133160/Kontturi_Katja.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laankoski, V. (2017). Uudistunut hankintalaki lisää pk-yritysten osallistumismahdollisuuksia.

<https://www.stjm.fi/uutiset/uudistunut-hankintalaki-lisaa-pkyritysten-osallistumismahdollisuuksia/>

Motiva, Ympäristömerkkintä, Reilu kauppa ry, Pro luomu ry & Ekocentria. (2016). Kysely vastuullisista hankinnoista kuntien hankintapäätäjille.

http://eu-ymparistomerkki.fi/wpcontent/uploads/2016/05/kuntien_hankintavastaavat_vastuullisuuskyselyn_yhteenvedo.pdf

Touchpoint (2018a). HEAL by Touchpoint.

<http://www.touchpoint.fi/case/21/heal-bytouchpoint>

Touchpoint (2018b). CLIFF -pilottihanke. Vanhoille työvaatteille uusi elämä.

<https://touchpoint.verso.fi/topic/vanhoille-tyvaatteille-uusi-elm?locale=fi>